

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

ISSN 2307-3179 (Print)

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 45-46

Київ – 2023

**ВІСНИК
АГРАРНОЇ
ІСТОРІЇ**

45-46'2023

Науковий журнал

Редакційна колегія:

М.А. Журба (*головний редактор*),
В.А. Вергунов, В.О. Доценко,
М.П. Жолоб, І.А. Коляда, С.С. Падалка,
О.В. Потильчак, В. Сукарев

**BULLETIN OF
AGRARIAN
HISTORY**

Editorial Board Members:

Zhurba M. (*Editor-in-chief*),
Dotsenko V., Koliada I.,
Padalka S., Potylchak O., Sukarev V.,
Vergunov V., Zholob M.

45-46'2023

Scientific journal

УДК 94:63(100)

В 53

DOI: 10.31392/VAN-2023.45-46

Засновники:

- Український державний університет імені Михайла Драгоманова
- Національний університет біоресурсів і природокористування України
- Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України

*Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.*

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 894 від 10.10.2022 р. журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з історичних наук (спеціальність 032 історія та археологія)

Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі Google Scholar

Офіційна інтернет-сторінка видання:
<https://agrarian-history.com.ua>

Адміністратор сайту:

С. Діхтяр

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, каб. 16
тел.: (097) 130-91-96;
e-mail: zholobb@gmail.com

Друкується за рішенням:

Вченої ради історичного факультету
УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 4 від 29.11.2023 р.)

Підп. до друку 06.12.2023

Формат 70 x 108 1/16.

Папір офсет. Друк. різогр.

Ум. автор. арк.: 25,25

Наклад 50 прим.

Друк: ТОВ «ТВОРИ»

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен та інших відомостей.

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ!

СОЛОХА РОМАН СЕРГІЙОВИЧ
(26 грудня 1989 р., с. Дяківка Буринського району Сумської області – 17 липня 2022 р., населений пункт Новомихайлівка Мар'їнського району Донецької області)

Козацькі душі:

«Пугу, пугу!»

Душа Романа:

«Козак з Лугу!»

Козацькі душі:

«Бачимо, знаєш
Козацькі звичаї.
От ми дивилися
З неба на вас –
Січа така,
Що аж душу виймас,
Навіть тоді,
Коли тіла нема.
Не порівняєш
З битвами тими,
Хоч у боях
Ми бували не раз:
Подруга-шабля,
Та ніч за плечима,
Кінь – твій товариш
Та реви гармат.
А от сьогодні –
Ще гірше від пекла:
Дрони, ракети
Та БПЛА!
Райські ворота
Давно незаперті –
Душі козацькі
Летять і летять.
Літ уже триста,
Як Січі немає,
Бо Катерина
Спалила дотла.
Скільки століть,
Як її проклинують –
Осиротила

Кожного з нас.
Тільки ж не вбити
Козацького духу –
Воля з народження
В нашій крові.
Хоч піддавали
Тортурам і мукам,
Та у нащадках
Ми вічно живі!
Ти запорозького
Давнього роду.
Справжній козак,
Навіть котик Сірко!
Кров у тобі
І нуртує, і бродить,
Ніби, могутній
І древній Дніпро.
Знаєш війну
І на смак, і на дотик.
І побратимство
Для тебе святе .
Воля – не птах,
То її і не зловиш,
Але за неї
Життя віддаєш.
Лицар степів –
Небезпек не боїшся,
Хоч, і чигають
На кожного з вас.
Пішки здолав
Кілометрів зо двісті,
Коли до Києва
Рвалась орда.
Пишеш історію
Кров'ю і потом –
Вільна людина
На вільній землі.
Знаєм про тебе
Все майже достоту:
Пишеш вірші,
І співаєш пісні.
Кобзи не маєш,
Але то нічого –
Тут би порвались
Струни на ній!
Прізвисько в тебе

Козацьке – Солоха.
Ну, а ти «Більбо»...
Що за один?»

Душа Романа:

«Знаєте, браття,
Панове-козаки
Я ще й спудей був,
Історію вчив.
Книги читав.
І багато, і всякі.
Рід пізнавав свій,
І землю любив.
Більбо з'явився
До мене із книги:
Жив чоловік,
Був веселим, незлим.
Жив безтурботно,
Був схожим на мене,
Часом слова
Рифмував у пісні.
Міг попоїсти,
І випити щедро...
Тільки ж у світі
Є добрі і злі.
Так повелося,
Що чорні дракони
У підземеллях
Виношують лють.
Дихають полум'ям,
Добрих неволять –
Їх не об'їхать,
І не оминуть.
Він не стояв
Ані збоку, ні з краю.
Так от і я:
Серце в мене палке,
Дух непокірний-
Дракона здолаю,
Навіть, якщо він
І спалить мене!»

Душі козаків:

«Вибач нам, брате,

Що не вдалося
Тіло у битві
Твоє вберегти!
Хоч і прудкий ти,
Снаряд ще прудкіший...
Славно закінчився
Шлях твій земний.
Путь своїх предків
Ти вже продовжив
Тим, що на стежку
Їхню ступив,
Рід свій козацький
Не осоромив –
Гідно Україну
Свою захистив.
Жаль нам, Романе,
Та смерть за Вітчизну
Здавна почесна,
Сакральна й свята.
Військо небесне
Тебе зустрічає,
Лине до раю
Безсмертна душа.
Ти у Безмерті,
У Вічній Пошані –
Вищому дарі
Всесильних богів,
Варті Небесній,
І в пам'яті нашій,
Низько, Романе,
Вклоняються всі».

Лариса Ніценко

Роман Солоха народився в селянській родині, батьки – працівники радгоспу імені Б. Хмельницького. Тато – Солоха Сергій Михайлович (родом з Полтавщини (Хорольщини), нащадками були славні запорожці). Мама – Солоха Тетяна Володимирівна.

Дитячі роки Роман провів у селі Дяківка, на північній окраїні степової частини України – Буринщині, що на Сумщині, де широкі, неосяжні українські степи далеко розлягаються, зливаючись із небом лазуровим, де по їхніх безлісних просторах розкинулися села з білими хатами, що потопають у вишневих садках; де верби схилилися над шляхом, який пам'ятає люті битви, коли українці відстоювали свою волю, захищали її від орд чужинців.

Роман був бажаною дитиною в родині, усі зусилля якої були спрямовані на виховання фізично витривалого, міцного не тільки тілом, а й духом українця: «з

народження страждав на бронхіти і бронхіальну астму, тому здоров'я сина було нашим з чоловіком пріоритетом» (Т. Солоха (Зінець)).

Найвищим авторитетом для Романа був тато Сергій: «Вони жили одне одним. Спільні інтереси. Спільне переживання. Однотумці. А ще спільні захоплення» (Т. Солоха (Зінець)). «Сам, будучи патріотом рідної землі, патріотом України, полтавець Сергій Солоха викохував таким і свого сина Романа – щирим, відкритим до людей, порядним, вірним і відданим сином своєї землі, своєї України – українцем не тільки з народження, а юнаком з українським серцем» (О. Бондаренко).

З великою любов'ю та теплою Роман ставився і до своєї мами, яка була не меншим авторитетом для нього. «Роман дуже сильно любив і шанував маму» (Ю. Бачал, позивний «Сапсан»).

Першою вихователькою малюка стала його старша сестра Катерина, «якому вона й дала ім'я» ((Т. Солоха (Зінець), К.Шевченко), для якої менший брат «допитливий та енергійний» у майбутньому стане надійним помічником і по господарству і в навчанні: «Часто було й так, що Роман читав не тільки свою програмову літературу, а й сестри Каті. І сестричка інколи використовувала цю братову пристрасть до читання. Брат, який дуже був прив'язаний до своєї старшої наставниці дитинства, залюбки допомагав їй у цій «справі»: читав і розповідав прочитане» (Т. Солоха (Зінець)).

У дитячі та шкільні роки (1996 – 2005 рр.) серед однолітків Роман вирізнявся ерудованістю: «Тих, хто спілкувався з ним, він підкорював своєю особистістю, щирістю, глибиною суджень, різноманітністю знань, широтою захоплень» (К. Шевченко), жагою до пізнання нового: «Уроки, гуртки, спортивні секції – усе йому було до вподоби: і шкільні друзі, і конкуренція з Ольгою Давидюк за першість у класі, за першість на предметних олімпіадах!» (Т. Солоха (Зінець)). «Він був на них зовсім несхожий. Неординарний у поведінці, у світогляді та світосприйнятті. Він був дуже харизматичний. Він запам'ятовувався своїм випадковим співрозмовником. Внутрішній світ брата був багатогранно невичерпним і захопливим» (К. Шевченко); «Серед однолітків вирізняла жвавість та швидкість реакцій, невичерпне джерело енергії, страшенна непосидючість на уроках. Але разом з тим страшенно був допитливим, мав неабиякий інтерес до нових знань... Він був гордістю школи» (Л. Смалей, О. Бондаренко).

Світ Романа-підлітка окреслювався різноманітними захопленнями. Читання книг, колекціонування метеликів, оформлення гербаріїв: «як школяр вирізнявся страшенною допитливістю. Він захоплювався такими шкільними дисциплінами, як історія, географія, біологія. І це захоплення продовжувалося і вдома. Він ставив різні експерименти» (К. Шевченко); «Він стає справжнім ентомологом... мав різноманітні колекції всіляких личинок, комах, метеликів... Свою колекцію Роман дуже цікаво й оригінально оформив. І цим дуже пишався. Він не раз допомагав мені на уроках біології. Завжди ерудований» (О. Бондаренко); «У книгах Романові цікаво було більше дізнаватися про навколишній світ, про славетні подвиги пращурів, про походи руських князів, про боротьбу незламних у зв'язі прадідів із чужоземними завойовниками» (Т. Солоха (Зінець)).

Ще Роман захоплювався фотографуванням, веломандрівками, рок-музикою. «Цікавився усім – від музики до політики, цим дуже виділявся серед однокласників... Він захоплювався репом... весело наспівував на перервах якісь уривки з пісень

англійською. Він міг просто йти дорогою в селі і співати вголос веселих пісень» (Г. Серженко).

Як і кожна сільську дитину батьки виховували Романа в любові до праці, повазі до людей праці. Він завжди був готовий допомагати батькам по господарству, а воно було немалим, бо селянську родину завжди годувала і годує власна праця на землі. «У дітей були власні городні ділянки... Діти були залучені до усіх видів робіт по господарству: заготовляти сіно, пасти череду, саджати, прополювати, обгортати і збирати картоплю, доглядати худобу, домашню птицю» (Т. Солоха (Зінець)).

Особливо Романа-школяра зачаровували народні звичаї та традиції. «Син полюбляв Різдвяні свята... Роман з іншими дітлахами збиралися гуртом і ходили вітати всіх колядками з народженням Христа!... На Щедрівку разом зі своїми товаришами... приєднувалися до дівчат щедрувати» (Т. Солоха (Зінець)); «Роман умів і любив співати українських пісень» (Г. Серженко).

Однокласникам та односельцям Роман Солоха запам'ятовувався «...хлопчиною з чуприною чорнявого кольору... кумедним, запальним, з ним хотілося поспілкуватися, подружитися, ... відкритим, щирим, прямолінійним... справжнім шибайголовою... Знав історію не заради оцінок» (Г. Серженко); «що дуже любив уроки з історії України... дуже цікавився стародавньою історією України... та прагненням вирізнитися, то він ходив і з оселедцем, то і з довгим волоссям і навіть постриженим наголо» (А. Шаповалова, О. Давидюк).

По закінченню 9 класу Роман Солоха продовжив навчання в Сумському ліцеї Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (2005 – 2007 рр.).

Роки навчання в ліцеї посприяли у виборі майбутнього фаху. «Навчання в новому навчальному закладі з його інноваційними підходами, фаховими викладачами, а це здебільшого були викладачі ВНЗ, захопило Романа. Він був страшенно задоволений своїм вибором і моєю підтримкою його в цьому бажанні. Дуже швидко сільський хлопчина подорослішав» (Л. Смалей).

У пам'яті однокласників ліцейних років Роман залишився «дуже цікавим та інтелектуальним співрозмовником і не менш кумедним жартівником... позитиву якого не було меж... через півроку з ним вітався майже весь гуртожиток...» (Ю. В'язун (Красовська)).

Захоплення історією України у шкільні роки переросло у прагнення здобути фахову історичну освіту.

Успішно склавши ЗНО (українська мова – 168 балів (9 балів); історія – 188 балів (12 балів)), був зарахований на історичний факультет Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, проте юнак вирішив спробувати власні сили і вступив до Інституту історичної освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (2007 – 2011 рр.), у якому отримав повну вищу освіту за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра та здобув кваліфікацію «бакалавр історії, вчитель історії».

Університетські однокурсники запам'ятали Романа Солоху як «юнака, що любив читати різні книжки, різнопланову за тематикою і жанрами літературу... веселий хлопець, що любив жартувати, ... що страшенно любив пародіювати людей... був творчою та неординарною особистістю» (С. Павлов); «усміхненого юнака міцної статури з рюкзаком за плечима та масивними навушниками, що звисали на шиї або ж,

щільно прилягаючи до вух, притискали до голови з'єднувальним обідком скуйовджене чорняве волосся..., невибагливим у побуті та прямим і щирим у спілкуванні, яке урізноманітнював гумором та всілякими дотепами, але завжди поважав особистий простір співрозмовника, не нав'язував власної думки..., як надзвичайно щиро людину, правдолюба. Він, ніби жартуючи, міг вивести лицеміра на чисту воду, враження складалося, що Солоха бачив людей наскрізь» (Р. Ралко); «життєрадіснішого хлопця, у якого ніколи не було ніяких проблем, коли не зустрінеш, завжди був усміхнений та веселий, на позитиві»; «Він бачив Сонце, що ранком встає» (М. Жолоб).

У пам'яті університетських викладачів Солоха Роман залишився «життєрадісним, моторним, завзятим та пустотливим студентом... І нехай іноді він навіть говорив повну нісенітницю, але завжди дуже впевнено, додаючи купу своїх студентських «прикольчиків» та завжди невинно та щиро усміхаючись. Ця його дитяча усмішка та по-особливому, по-солохівськи примружені очі – це, напевне, те, що запам'яталося найбільше» (Я. Камбалова); «Простий хлопець, добрий, товариський, гіперактивний, завжди готовий допомогти... завжди був веселий і галантний» (Т. Мелешенко); «на лекційних заняттях його увага не зосереджувалася на матеріалі лекції та її скрупульозному конспектуванні, а завше на спілкуванні, та не аби з ким... завжди сидів в оточенні дівчат... він людина жартів і юнак, з якого можна по-доброму покепкувати, і він не образиться... великим гультьясем-залицяльником, з якого зросте Герой» (І. Коляда).

У ці ж роки Роман захоплюється поезією. Сам починає свої перші проби пера. «Він розмовляв віршами. Ромчик казав, що він читає соціальний космічний реп» (С. Серженко); «Коли він читав свої вірші, то кожне слово ніби тонка струна бриніла в душі слухачів. Насиченість метафор та епітетів його поезій відображала цілісну картину прожитого моменту автором. Чіткість, влучність, філософські роздуми про життя, щирість авторських слів затягчували наші думки у вир Романового сприйняття світу» (О. Алексюк).

По закінченню університету Р. Солоха вступає до аспірантури, розпочавши роботу над темою дисертаційного дослідження «Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні і зарубіжний світ» (науковий керівник: д. і. н., професор Журба М. А.)

Але завершити навчання в аспірантурі Р. Солосі не довелося. Бере активну участь у Революції гідності (2013 – 2014 рр.). «Юнак з чіткою українською позицією, свідомими переконаннями, не хотів і не міг залишатися осторонь» (С. Павлов); «Юний земляк, наділений надзвичайним інтелектом узяв активну участь в Революції гідності та війні на Донеччині» (С. Серженко); «АТО в 2014 – і він в першій рядах добровольців. Покинув науку, у якій, я впевнена, мав би велике майбутнє, і один із перших – на Майдан, а потім – на фронт!!!» (О. Давидюк).

З початком агресії рф проти України 2014 р. юнак добровольцем став на захист Батьківщини. Після навчання в навчальному центрі м. Новограда-Волинського Р. Солоха стає бійцем 54 ОРБ. «Воїн з усмішкою! Він був воїном навіть ще за довго до війни, яку розпочала рф на нашій землі, і, коли він 2014 року пішов добровольцем, це було зрозуміло всім, хто хоч раз дивився в його усміхнені чорно-карі, як вуглики, очі» (С. Борейко); «Солдат Роман Солоха зарекомендував себе як вправний воїн і справжній козак, бо недарма мав прізвище Солоха» (Ю. Бачал, позивний «Сапсан»).

Після демобілізації за станом здоров'я в 2015 р. Р. Солоха пробує повернутися до цивільного життя. Працює на різних посадах, у різних установах, службах. Але постійно прагне повернутися до побратимів, які продовжували збройне протистояння російській агресії на сході України. «Ти розповідав про АТО, про побратимів. Уже тоді ти знав смак війни! Ти був патріотом, ідеалістом, наївним мрійником, який хотів змінити цей світ, щоб він став ліпшим...» (Анжеліка Філіпова); «Після завершення служби в АТО Ромчик був глибоко засмучений, постійно говорив, що хоче повернутися до бойових побратимів, в авангард подій. Це було помітно» (С. Серженко).

24 лютого 2022 року, здолавши 200 км пішки від порогу рідної домівки до м. Києва, оминувши ворожі блокпости, солдат ЗСУ, Патріот – Громадянин Роман Солоха долучився до захисту Батьківщини від навали рашистсько-орківської орди. «Мамо, запам'ятай цей день – від сьогодні Україна пише свою нову історію і ми до неї причетні. І якщо я виживу в цій війні, я назавжди залишуся в армії...«Мам, не переживай, усе буде Україна! Ми переможемо! Я обов'язково повернуся додому живим!» – такими були останні слова Сина до Матері.

Та не судилося...

«Дійсним доповідаю, що о 15 год 00 хв 17 липня 2022 р. під час бою під населеним пунктом Новомихайлівка Мар'їнського району Донецької області внаслідок обстрілу позицій третьої роти із танку та важкого міномету (вірогідно 120 мм) військами російської федерації загинув солдат – радіотелефоніст третьої роти Солоха Роман Сергійович...» (із рапорту Івана Добровольського (позивний «Доцент») про загибель Романа Солохи).

Радіотелефоніст 3-ї роти 23-го окремого стрілецького батальйону Збройних сил України солдат Солоха Роман Сергійович за позивним «Більбо» в пам'яті побратимів назавжди залишився «хлопцем, якого знали майже всі, хто бодай трохи цікавився життям батальйону. Його гумор, енергія, колоритна зовнішність і справжня зневага до небезпеки стали запорукою поваги з боку побратимів: як солдат, так і командирів... Роман Солоха – уособлення козацького духу: людей вільних, веселих, чуйних, дещо бешкетних та ледачих, максимально мирних, але лише до тієї хвилини, коли час братися до зброї та захищати рідну домівку, рідний край, рідну неньку Україну» (І.Добровольський, позивний «Доцент»).

Указом Президента України В. Зеленського №125/2023 «Про відзначення державними нагородами» від 2 березня 2023 р. солдата ЗСУ Солоху Романа Сергійовича за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені в захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі було нагороджено орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

Вірного сина України, полум'яного Патріота-Громадянина, солдата ЗСУ Солоху Р. С., на позивний «Більбо», поховано в с. Дяківка Буринської ОТГ Сумської області.

Ігор Анатолійович Коляда, доктор історичних наук,
професор кафедри методології та методики суспільних дисциплін,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова.